

ЕДГАР АЛЪН ПО РЪКОПИС, НАМЕРЕН В БУТИЛКА

Превод от английски: Васил Атанасов, 1979

chitanka.info

На когото остава да живее още само един миг, вече няма какво да прикрива.

Кино-Атис

За отечеството и за семейството си почти нямам какво да кажа. Несправедливости ме прокудиха от страната ми за дълги години и ме отчуждиха от семейството. Наследени богатства ми дадоха възможност да добия образование, каквото не всеки получава, а съзерцателният ми темперамент ми помогна да подредя натрупаните знания, събирани най-усърдно на младини. Повече от всички други най-голяма наслада ми доставяха творбите на германските моралисти; не поради някакво безразсъдно възхищение пред красноречивата ми лудост, а поради лекотата, с която навикът ми да разсъждавам строго логически ми позволяваше да разкривам заблудите им. Упреквали са ме за сухотата на моя ум; приписвали са ми като престъпление липса на въображение, а с крайния си скептицизъм винаги съм си спечелвал лоша слава. Боя се, че поради голямото си влечение към физически науки умът ми е склонен да прави една много често срещана грешка на нашето време — имам предвид обичая да се обясняват всички събития, дори и онези, които най-малко се поддават на такива обяснения, с принципите на тези науки. Общо взето, едва ли има човек, по-малко склонен от мен, да остави *ignés fatui*^[1] на суеверието, да го подмамат извън пределите на строгата истина. Сметнах, че трябва да започна с този увод, за да не би невероятният разказ, който следва, да се сметне по-скоро за халюцинация на необуздало въображение, а не действителна преживелица на човек, за когото виденията на фантазията никога не са съществували.

След като много години странствувах по чужди страни, в 18.. година отплавах от пристанището Батавия на богатия и гъсто населен остров Ява, на път за островите на Зундския архипелаг. Бях пътник — нищо друго, нищо друго не ме подтикваше да странствувам освен някакво безпокойство, което ме преследваше като дявол.

Корабът ни беше много красив, около четиристотин тона, с медна обшивка, построен в Бомбай от малабарско тиково дърво.

Натоварен беше с памук и памучно масло от Лахадивските острови. На борда също така имаше влакна от кокосов орех, кафява палмова захар, топено масло, кокосови орехи и няколко сандъка опиум. Товарът беше лошо разпределен и затова корабът беше неустойчив.

Отплавахме при много слаб ветрец и дни наред безветрието ни държеше по източния бряг на остров Ява; нищо не наруши монотонното ни пътуване освен срещаните от време на време двумачтови кораби, идващи от архипелага, към който се бяхме отправили.

Една вечер, както стоях надвесен над борда, забелязах един-единствен необикновен облак на североизток — имаше много особен цвят. Той беше първият облак, който виждахме, откакто бяхме напуснали Батавия. Внимателно го наблюдавах до залез слънце, когато той отведнъж се разпротря на изток и на запад, обгръщайки хоризонта с тясна ивица от изпарения, която наподобяваше дълъг и нисък плаж. Наскоро след това вниманието ми беше привлечено както от тъмночервения цвят на луната, така и от особения вид на морето. В него настъпваше бърза промяна и водата изглеждаше по-прозрачна от обикновено. Ясно виждах дъното, въпреки че като хвърлих лота, открих, че дълбочината е петнадесет сажена. Въздухът стана нетърпимо горещ и наоколо се появили спираловидни изпарения, подобни на изпаренията от нажежено желязо. С настъпването на нощта вятърът съвсем утихна; човек не би могъл да си представи по-пълно безветрие. На кърмата гореше свещ, без пламъкът ѝ да трепне, а дълъг косъм, хванат между показалеца и палеца, висеше без ни най-малко да се отклони. Капитанът обаче ни каза, че не вижда никакви признаци на предстояща опасност, и тъй като морското течение носеше кораба към сушата, той заповяда да свият платната и да пуснат котва. Не остави никого на вахта и моряците — главно малайци — спокойно се изтегнаха по палубата.

Слязох долу, изпълнен от лоши предчувствия. И наистина всички външни признаци ми даваха основание да се опасявам, че ще ни връхлети тайфун. Изказах опасенията си на капитана, но той не обърна внимание на думите ми и си тръгна, без да благоволи да ми отговори. Аз обаче бях толкова неспокоен, че не можех да спя, и към полунощ се качих на палубата. И както кракът ми стъпваше на най-горното стъпало на стълбата към каюткомпанията, някакво силно бръмчене ме

сепна — стори ми се като шум от воденично колело; и се разтресе. В следващия миг бясна разпенена вълна връхлетя върху кораба и заля цялата палуба — от кърмата до носа.

Страшната сила на този порив до голяма степен спаси кораба. Макар и напълно залят от водата, тъй като вече мачтите му бяха отнесени през борда, след миг той бавно се надигна и като се люлееше под силния напор на бурята, най-после се изправи.

Не мога да кажа по какво чудо избягнах смъртта. Бях замаян от силния удар на водата и когато се съвзех, се озовах притиснат между ахтерщевена и щурвала. Едва успях да се изправя на крака и зашеметен, се огледах наоколо; поразен бях, когато видях, че се намираме сред разпенени, пречупващи се вълни; водовъртежът от водни грамади и разпененият океан, който ни погълна, бе страхотен — по-ужасен, отколкото може да си го представи и най-разпалиеното въображение. Малко по-късно чух гласа на стария швед, който се беше качил на кораба току преди да отплаваме от пристанището. Викнах му с все сила и след малко, олюлявайки се, той дойде на кърмата. Много скоро след това открихме, че само ние двамата сме оцелели от урагана. Всички на палубата освен нас бяха пометени от вълните; вероятно капитанът и помощниците са загинали, както са спели, защото каютите бяха пълни с вода.

Тъй като нямаше кой да ни помогне, почти нищо не можехме да направим, за да спасим кораба; освен това отначало бяхме парализирани от мисълта, че всеки миг ще потънем. Разбира се, още щом задуха ураганът, котвеното въже се скъса като връв, иначе вълните веднага щяха да потопят кораба. Носехме се по вятъра със страшна бързина. Вълните заливаха кораба и се разбиваха в него. Надстройката на кърмата беше съвсем порутена и той бе значително повреден. Но за наша голяма радост открихме, че помпите са в исправност и че товарът не е много разместен. Първият яростен напор на бурята бе преминал и вече не смятахме, че силата на вятъра представлява опасност; но с ужас очаквахме мига, когато вятърът щеше да утихне напълно, тъй като бяхме твърдо убедени, че разнебитеният кораб неминуемо ще загине в огромното мъртво вълнение, което щеше да последва. Но нямаше изгледи и тези твърде основателни опасения скоро да се сбъднат.

Цели пет дни и нощи — през това време единствената ни храна беше малко кафява палмова захар, която можахме да измъкнем с големи трудности от кубрика — корабът, тласкан от безкрайните променливи пориви на вятъра, се носеше със скорост, която не можеше да се пресметне; вятърът не достигна първоначалната сила на тайфуна, но все пак тази стихия беше по-страшна от всички бури, които бях виждал дотогава.

През първите четири дни, общо взето, корабът следваше курс на юг-югоизток и навярно сме минали покрай брега на Нова Холандия. На петия ден стана извънредно студено, макар и вятърът да духаше в малко по-северна посока. Слънцето изгря с някакъв болезнен жълт блясък и се изкачи само няколко градуса над хоризонта, но не издаваше ясна, силна светлина. Никакви облаци не се виждаха и все пак вятърът се усилваше с чести неравномерни яростни пориви. Предполагам, че е било пладне, когато видът на слънцето отново привлече вниманието ни. Всъщност то не даваше истинска светлина, а излъчваше някакво убито, мрачно сияние, без отражение, сякаш всичките му лъчи бяха поляризирани. Точно преди да потъне в развълнуваното море, огънят в центъра му внезапно угасна, сякаш набързо потушен от необяснима природна сила. Само един неясно очертан, сребрист ръб бързо се спусна в бездънния океан.

Напразно чакахме да се зададе шестият ден. За мен той още не е дошъл, а за шведа въобще не настъпи. Оттогава ни обгърна мрак, черен като катран, толкова черен, че на двадесет крачки от Кораба не виждахме нищо. Над нас тегнеше вечна нощ въпреки фосфоресциращата водна повърхност, към която бяхме привикнали в тропиците. Също така забелязахме, че макар бурята да продължаваше да бушува все така силно, вече не се виждаха пречупващи се вълни, нито пяната, която досега ни заобикаляше. Наоколо във всички посоки цареше ужас, гъст мрак и черна като абанос знойна пустиня.

Постепенно суеверен ужас обзе стария швед, а моята душа бе забулена в няма почуда. Престанахме да се грижим за кораба — вече беше съвсем безполезно — и като се привързахме, доколкото можахме, към стърчащата пречупена бизанмачта, гледахме отчаяни разбеснелия се океан. Нямаше начин да пресмятаме времето, нито пък можехме да отгатнем къде се намираме. Обаче ясно съзнавахме, че сме отишли по на юг от предишни мореплаватели, и бяхме изумени, че още не сме се

натъкнали на плаващи ледени планини. Междувременно всеки миг имаше опасност да настъпи последният ни час — всяка огромна бързаща вълна можеше да потопи кораба. Вълнението надмина всичките ми очаквания и цяло чудо беше, че океанът не ни погребва мигновено. Моят другар ми казваше, че товарът ни бил много лек, и ми напомняше за отличните качества на кораба ни; аз обаче не можех да не мисля за крайната безнадеждност на самата надежда и мрачен се подготвях за смъртта, която неминуемо щеше да ни сполети до един час, тъй като с всеки изминат възел огромните черни вълни ставаха все по-свирепи и страшни. На моменти се задъхвахме от височини, поголеми от тези, на които лети албатросът, а понякога ни се завиваше свят от стремглавото спускане във водния ад, където въздухът беше неподвижен и никакъв звук не смущаваше съня на морските чудовища.

Бяхме тъкмо на дъното на една от тези водни пропасти, когато моят другар внезапно нададе страховит вик сред нощта.

— Виж! Виж! — викаше той в ушите ми. — Всемогъщи боже! Виж!

Докато той още крещеше, различих някакво мътно, мрачно отражение на червена светлина, която струеше по склоновете на огромната пропаст, в която се намирахме, и за миг заля палубата ни с блясъка си. Погледнах нагоре и видях гледка, която смрази кръвта ми. На шеметна височина, точно над нас, на самия ръб на тъмния воден склон бе застанал огромен кораб, от може би четири хиляди тона. Макар и кацнал на върха на вълна, по-висока от самия него, очевидно беше, че той надминава по размери кой да е съществуващ боен кораб или най-големия кораб от Източноиндийската компания. Огромният му корпус бе тъмен, мрачен, почти черен, без обичайната за корабите украса от резба. Бронзови оръдия, наредени в една единствена редица, стърчаха от амбразуриите си и лъскавата им повърхност отразяваше светлината на безброй фенери, които се люлееха по възетата на мачтите му. Но това, което най-много ни ужаси и изуми, бе, че този кораб плаваше с опънати платна сред свръхестествено развълнуваното море и издържаше на такъв невероятен ураган. Когато зърнахме кораба, виждаше се само носът му, който бавно се надигна от мрачната и страшна бездна зад него. За миг, миг на най-силен ужас, той се задържа на шеметната височина, сякаш съзерцаваше собственото си величие, сетне потрепери, залюля се и се спусна надолу.

Не зная как, но в този миг ме обзе някакво неочаквано хладнокръвие. Залитайки, изтичах, колкото можех по-назад към кърмата, и безстрашно зачаках ужасния сблъсък, който щеше да ни потопи. Най-после корабът престана да се бори и забивайки нос в морето, започна да потъва. Огромната маса се стовари върху му и го удари в потопената част на корпуса, вследствие на което неудържима сила ме изхвърли в такелажа на непознатия кораб.

Както падах, корабът се изви и застана на дрейф: вероятно поради настъпилия смут на борда никой от екипажа не ме видя. Незабелязан от никого, без особени трудности, стигнах до главния люк, който беше полуотворен, и бързо издебнах удобен момент да се скрия в трюма.

Не зная защо постъпих така. Може би някакво смътно чувство на благоговение, някакъв неопределен страх, който ме обхвана, когато за пръв път видях моряците на кораба, ме накара да се скрия. Не исках да се доверя на хора, които — доколкото можах да доловя от бегъл поглед — бяха така странни, че ми вдъхнаха съмнения и опасения. Ето защо сметнах за благоразумно да си направя набързо скривалище в трюма: откъртих няколко дъски от преградите в трюма и така си осигурих удобно убежище измежду огромните греди на кораба.

Току-що бях свалил дъските, когато нечии стъпки в трюма ме принудиха да използвам скривалището си. Край него мина един човек, който залиташе и едва ходеше. Лицето му не успях да видя, но добих общо впечатление за външността му. Изглеждаше немощен и на преклонна възраст. Коленете му се огъваха под тежестта на годините и цялото му тяло трепереше под това бреме. Мърморейки нещо с нисък и отпаднал глас на непонятен за мен език, той взе да рови в купчина странни инструменти и повредени от времето морски карти. Ту се държеше като вдетинен старец, ту с внушителното достойнство на божество. Най-после се качи на палубата и повече не го видях.

Душата ми е завладяна от чувство, за което не мога да намеря име — някакво неподдаващо се на анализ усещане, което нито опитът от миналото може да обясни, нито, боя се, самото бъдеще някога ще разбуди. За ум като моя тази мисъл е истинско мъчение. Никога — зная, че никога — не ще проумея естеството на тези мои усещания. И

все пак нищо чудно, че те са тъй неопределени — та те възникват от съвършено нови източници. Някакво ново възприятие, някакво ново битие е навлязло в душата ми.

Много време мина, откакто за пръв път стъпих на палубата на този страшен кораб, и ми се струва, че вече лъчите на съдбата ми се събират във фокус. Непонятни хора! Погълнати в размисъл, чието естество не мога да отгатна, те минават покрай мен, без да ме забелязват. Лудост от моя страна е да се крия, защото те не желаят да ме видят. Ето, преди малко минах точно пред очите на помощник-капитана; не много преди това се осмелих да вляза в капитанската каюта и оттам взех перото и хартията, на която пиша и на която съм писал досега; в бъдеще ще продължа да водя този дневник. Може да не ми се удаде случай да го предам на света, но непременно ще се опитам. В последния момент ще поставя ръкописа в една бутилка и ще я хвърля в морето.

Случи се нещо, което ми даде нов повод за размишления. Дали такива неща са дело на сляпата случайност? Бях се изкачил на палубата и легнах, без никой да ми обърне внимание, сред куп въжета и стари платна на дъното на яла. Размишлявайки върху странната си съдба, несъзнателно съм мацал с една катранена четка краищата на едно добре сгънато допълнително кливерно платно, метнато върху някакво буре. Сега вятърът издува същото това платно и случайно намазаните с четката петна и резки образуват думата ОТКРИТИЕ.

Напоследък много пъти разглеждах конструкцията на кораба. Макар и добре въоръжен, не ми изглежда да е боен кораб. Такелажът, очертанията му и общото му съоръжаване опровергават подобно предположение. Ясно ми е какво този кораб не е; а какво е — боя се, невъзможно е да кажа. Не зная защо, но необичайната форма, особените реи, гигантските му размери, огромните му платна, строгият, неукрасен нос и старинната му кърма някак навяхаха мисълта за нещо познато; в такива случаи винаги се намесват някакви неясни спомени за древни чуждестранни хроники от далечни времена.

От известно време разглеждам гредите на кораба. Не познавам материала, от който е построен. Това дърво е някак особено; струва ми се неподходящо за целите, за които е употребено, защото е съвсем поресто и независимо от това много проядено от червеи вследствие на дългото плаване по тези морета, да не говорим за изгниването, което

настъпва с течение на времето. Забележката ми може да се види твърде странна, но това дърво приличаше на корк, сякаш истинският дъб се бе превърнал по някакъв свръхестествен начин в корк.

Прочитайки, горното изречение, изведнъж си спомних сентенцията на един стар, със задебеляло от ветровете лице холандски мореплавател. „Толкова е вярна моята история — казваше той, когато не вярвахме на някой негов разказ, — колкото е вярно, че съществува море, където самите кораби растат, както расте живото тяло на моряка.“

Преди около един час се осмелих да отида при една група моряци. Те не ми обърнаха никакво внимание, макар че стоях сред тях, като че ли никак не забелязваха присъствието ми. Както морякът, когото бях видял най-напред в трюма, всички бяха побелели, носеха белезите на дълбока старост. Коленете им трепереха от слабост; раменете им бяха съвсем изгърбени от немощ; набръчканата им увиснала кожа плющеше на вятъра; гласовете им бяха слаби, треперливи, глухи; очите им сълзяха от старост и побелелите им коси страшно се развяваха от бурята. Навсякъде по палубата бяха разхвърляни необикновени старинни навигационни инструменти с твърде необичайна конструкция.

Споменах преди известно време, че вятърът изду допълнителното кливерно платно. Като че ли от този миг, тласкан от попътния вятър и опънал всички възможни платна от клотика до кливера, корабът полетя бясно, следвайки страшния си курс на юг. Така се люлееше странично, че брамстенгите му едва не докосваха водата в онзи най-страховит ад, който човек изобщо може да си представи. Току-що слязох от палубата, където не мога да се държа на краката си, макар че, изглежда, това бясно клатушкане не действа на екипажа. Чудо на чудесата е, струва ми се, че океанът още не е погълнал огромния кораб. Несъмнено сме обречени вечно да висим на ръба на вечността, без да се спуснем в пропастта за сетен път. От гребена на вълни, хиляди пъти по-чудовищни от най-големите, които изобщо някога съм виждал, ние леко се понасяме надолу подобно стрелкащи се чайки. Огромните водни планини надигат глава над нас като демони, излезли от морските дълбини, но демони, които само

заплашват и на които е забранено да рушат. Единствената естествена причина, на която мога да отдам спасяването на кораба, е следната: предполагам, че той е носен от някое много силно течение или го влече мъртво вълнение.

Видях капитана лице срещу лице, и то в собствената му каюта, но както очаквах, той не ми обърна никакво внимание. Макар страничен наблюдател да не би забелязал във вида му нищо, което да подсказва, че той не е човек като всички хора, все пак го разгледах не само с почуда, но и с чувство на дълбоко уважение и страхопочитание. На ръст той е почти колкото мен, т.е. около пет фута и осем инча, добре сложен и с набито телосложение; но не е някой здравеняк, нито пък има други особени черти във външността си. Но онова, което буди у мен едно неизразимо чувство, е особеният израз, изписан на лицето му — дълбоки, чудни, вълнуващи признаци на крайна старост. Челото му, макар и слабо набръчкано, сякаш носи отпечатъка на милиарди години. Сивите му коси говорят за отдавна минали времена, а още посивите му очи са очи на сибила, която чете бъдещето. Подът на каютата беше осеян с особени дебели токове, формат фолио, с железни закопчалки, разпадащи се измервателни инструменти и прастари, отдавна забравени морски карти. Опрял беше глава на ръцете си и с пламенен, неспокоен поглед съсредоточено изучаваше лист хартия, който, предполагам, бе някакви нареждания: във всеки случай този документ носеше подписа на един монарх. Капитанът си бърбореше нещо — както и първият моряк, когото бях срещнал в трюма — недоволен, тихо шепнеше сърдито някакви думи на чужд, непознат език: и макар че едва не докосвах лакътя му, гласът му достигаше до мен така, сякаш идваше от цяла миля разстояние.

Корабът и всички на него са обладани от духа на Старостта. Моряците от екипажа се носят насам-натам като привидения от отминали, погребани векове, очите им гледат с жаден, неспокоен израз: и когато погледна пръстите им, осветени от зловещата светлина на бойните фенери, ме изпълва едно съвсем непознато чувство, макар и цял живот да съм търгувал със старинни предмети и да съм попил

сенките на падналите колони в Баалбек, Тадмор и Персеполис, та чак душата ми сякаш е станала развалина.

Когато се огледам, изпитвам срам за предишните си опасения. Ако треперех от страх от силния вятър, който досега ни съпътствуваше, та няма ли да стоя вцепенен от ужас при вида на яростната борба между вятъра и океана, за която думите ураган и тайфун са твърде слаби и неизразителни? Мракът на вечна нощ и хаосът на вълни без пяна заобикаля кораба от всички страни; на около една левга от всяка страна, но от време на време се виждат неясно и ледени крепости, които се извисяват в мрачното небе, сякаш са стените на вселената.

Както предполагах, корабът се оказа в морско течение — ако могат да се нарекат течение тези води, които със свистене и вой гърмят край белия лед и с шеметна бързина се спущат на юг като водопад.

Абсолютно невъзможно е да си представите ужаса, който изпитвам; и все пак любопитството да проникна в потайностите на тези страховити места надделява над отчаянието и ще ми помогне да приема най-ужасните страни на смъртта. Явно ще науча много вълнуващи неща, колкото по-напред се впускаме — явно летим към някаква тайна, която никога не ще можем да разкрием другиму, тайна, чието разкриване носи унищожение. Може би това течение ни отнася до самия южен полюс. Трябва да се признае, че много е вероятно толкова странно предположение да се окаже правдиво.

С неспокойна и трепереща походка крачат моряците по палубата; но лицата им по-скоро изразяват надежда, отколкото апатия и отчаяние.

Междувременно вятърът все още духа откъм кърмата и тъй като безброй платна са разпънати по кораба, бурята на моменти вдига целия кораб от водата! О, ужас след ужас!

Внезапно отдясно и отляво ледът се разтваря и ние шеметно се въртим в огромни концентрични кръгове около ръба на огромен амфитеатър, чиито стени се извисяват надалеч в мрака. Но няма да ми остане много време да размишлявам върху съдбата си! Кръговете бързо се смаляват, целият кораб се тресе и ние бясно се втурваме във водовъртежа на ревящия, гърмящ, бушуващ океан всред воя на бурята. О, боже, потъваме!

Бележка — „Ръкопис, намерен в една бутилка“ първоначално бе издаден през 1831 г.; и едва много години по-късно ми попаднаха картите на Меркатор, в които е показано, че океанът се излива бурно през четири устия в Северното (Полярно) море, откъдето водите му се поглъщат от земните недра; самият полюс е представен като издигаща се на огромна височина черна скала.

[1] Блуждаещи пламъчета (лат.) — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.